

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE BİRLEŞİM VE YAZILIŞLARI ÜZERİNDE

MECDUT MANSUROĞLU

Türkçede birleşim denince bunu 1) isim ve 2) fiillerde olmak üzere iki bölüme ayırmak gerekir. Batı'da her biri üzerinde monografya halinde veya genel olarak türkçeye dair kaleme alınmış eserlerde oldukça dikkate değer incelemeler yapılmıştır. Burada bunlardan başlamak üzere türkçedeki birleşim olayları yeniden gözden geçirilecek, bir sonuca bağlanmağa çalışılacak ve nihayet yazılışları üzerinde, daha açık bir deyimle, hangi hallerde bitişik yazılmaları gerektiği konusunda tekliflerde bulunulacaktır.

1. İSİMLERDE BİRLEŞİM

İsimlerde birleşme üzerinde birinci derecede uğraşan Batılı bilginler J. DENY,¹ K. GRÖNBECH² ve A. K. KONONOV'dur.³

J. DENY'ye göre türkçede birleşik isim, öteki Altay dillerinde olduğu gibi, sınırlıdır ve bunlar daha çok bir kaynaşma sonunda meydana gelmişlerdir. Türkçede birleşik isimler iki isimden yapılmakta olup bunlardan birincisi bazı hallerde bir dereceye kadar veya tamamen aslı anlamını kaybederek her iki unsur yeni bir anlam bildirmektedir. Hatta bazen iki isim de aslı anlamlarından ayrı bir anlam anlatırlar. Bunlar türkçede iki yolla meydana gelirler:

1) Sıfat tamlamalarında: *ala balık*,⁴ *kara ağaç*, *kara kuş*, *sümüklü*

¹ *Grammaire de la langue turque (dialecte osmanli)*, Paris 1921, 535, 538, 1101. §§. ve *Les noms composés en turc de Turquie*: Bulletin de la Société Linguistique de Paris, V (1954), 144-161. §§.

² *Der türkische Sprachbau I*, Kopenhagen 1936, 153-155 ve 160-161. §§.

³ *Grammatika sovremennogo turetskogo literaturnogo yazıka*, Moskova-Leningrad 1956, 201-213 ve 286. §§.

⁴ Anlamı verilmeyen tanıklar için M. A. Ağakay (Denetleyip tamamlayanlar: N. Artan, H. Eren, S. Sinanoğlu, Yardım eden: F. Develioğlu) *Türkçe Sözlük*, ikinci baskı, Ankara 1955 ve H. C. Hony, *A Turkish-English Dictionary*, Oxford 1950 bk.

böcek, serin kanlı. Buna göre meselâ *Yeşilköy* bitişik yazıldığı için değil, fakat bir semte ad olduğu için birleşik isimdir.

2) İlgî eki kullanılmayan ad tamlamalarında: *altın kökü, ateş böceği, ay çiçeği, ekmek ağacı, horoz ibiği, Kadıköy taşı, kaya balığı, kedi otu*. Burada da *Tüysüzöglü* veya *Sarayburnu* bir kimse veya yere ad olmak dolayısıyla birleşik isimdirler. Bunlar arasında tam bir birlik meydana getirenlerde 3. kişi iyelik ekinin tek bir ad gibi tamamen unutulmuş olduğuna delil olarak çekiminin ad çekiminden farksız oluşunu gösterebiliriz. Bazılarında ise, henüz iki türlü çekim görülür: *onbaşı /-lar/ -sı /-yı /-da; ayakkabı /-lar/, -pları/ /-sı /-yı, -nı/ -da, -nda*. Bilhassa çok kullanılan yer adlarında 3. kişi iyelik ekinin tamamen düştüğü görülür: *Duatepe, Topkapı*.

Uzun uzun, kapı kapı gibi çift kullanışlar ve hatta bir unsur ses bakımından değişik olarak görülen *dop dolu, kap kara, karma karışık, kaşık maşık* gibi çift sözler yeni Türk imlâsında, hiç değilse bazen, bitişik yazılmalarına rağmen birleşik sayılamazlar; zira 1) iki söz anlam değiştirmemekte, birincisi ikincisini kuvvet vermektedir; 2) dolayısıyla birinci söz anlamca ikincisine bağlı değildir.

K. GRÖNBECH'e göre ise, ilgi ekinin kullanılışı türkçede git gide artmıştır. Eski türkçede bu ek pek az ve yalnız kişi bildiren adlarda görülmekte iken yeni türkçeye doğru ilerilendikçe kullanılış alanı genişlediği gibi nesne bildiren adlara da getirilmiştir. Yeni türkçede bu kullanılış, yakutça dışında, genelleşmiştir. Böylece ilgi eki bağlı olmayı önleyen bir unsur olmuştur. Başka bir deyimle, ikinci rükne gevşek veya sıkıca bir bağlılık gösteren birinci unsur bu ek sayesinde şahsiyet kazanabilmiştir. Türkçe bu sayede, aslında yalnız sıfat ve ilgi eki bulunmayan ad tamlamaları varken, bir de ilgi ekli ad tamlamaları kazanmak yolu ile bir kategori daha elde etmiştir. Böylelikle *kagan oğlu* şu anlam gelişmeleri ile birleşik ad olmuştur: 'bir hükümdarın oğlu > hükümdar oğlu > prens'.

Türkiye türkçesini konu edinen A. K. KONONOV bu meseleyi daha etraflı bir şekilde ele alarak birleşik isimleri şu gruplar altında toplamaktadır:

1. İki adın sıralanışı. a) Zıt anlamda: *alış veriş, gelen geçen*; b) İki ayrı anlamda: *kol ordu, süt anne*; b) benzer anlamda: *serçe parmak*.

2. Sıra değerinde. a) Sıfat+ad: *ince hastalık, stori sinek, Bozcaada*; b) Sayı+ad: *beş büyük, kırk ayak, Bingöl*.

3. Sıralanmış iki ad ikinci çeşit ad tamlaması ile: *ayak kabı, yüz akı, Boğaziçi*; birinci unsur birleşerek bir söz olabilir: *bin göz otu*

'Mahmudiye otu', *kırk ambar* 'karışık gemi yükü'; ikinci unsurda iyelik eki düşebilir: *boyunbağ*; yeni yapılan sözlerde: *dilbilim*, *Denizbank*; yer adlarında: *Kadıköy*, *Paşabahçe*; çekimlerinde bunların ikinci tip ad tamlamaları olduğu anlaşılır: *Kadıköye/Kadıköyüne*, *Paşabahçeye/Paşabahçesine*.

4. İsim - fiille sıralanış. a) Birinci unsur düz hallerde: *ağaç kakan*, *dalga kıran*, *vatan sever*, *hasta bakıcı*; b) Pek nadir olarak birinci unsur eğri haldedir: *yere bakar*, *Yerebatan*.

5. Birinci unsur tamamlayıcı ve bildiricidir. a) Bildirici çekimli bir fiildir: *miras yedi*, *serden geçti*; b) bildirici bir fiilden isimdir: *el sıkışma*, *kelime yapma*.

6. İşleyici + bildirici. Oldukça sık: *hacı yatmaz*, *kül bastı*.

7. İki çekimli fiil: *girdi çıktı*, *kaptı kaçtı*.

8. İki ikinci teklik emir fiili: *dur dinlen*, *vur tut*.

9. Birinci unsurun *alt*, *ana*, *ast/as*, *baş*, *iç*, *ön* gibi sözlerin meydana getirdiği birleşik isimler: *alt bilinç*, *iç oğlan*; bunlar ad tamlaması olarak da görülebilirler: *işçi başı*, *yer altı*.

10. Söz yapma morfemi sayılabilecek *kayın*, *üvey* gibi sözler: *kaynana*, *üveybaba*.

11. Az temsil edilen tipler: *uyur gezer*, *birdir bir*, *olup bitti*, *iyi saatte olsunlar*. Sıfatlarda birleşim: 1. Sifat + ad: *açık göz*. 2. Sifat, sayı adı, nadiren fiilden isim + ad (-lı/-sız ile): *kara gözlü*; eş anlamlısı: ad + sıfat: *boyu uzun*. 3. Ad + ad (-lı ile): *taş kafalı*. 4. Ad + ad (-lı/-sız ile): *deroış kıyafetli*. 5. Ad + ara/arka/dış/üst v.b. (3. iyelik eki ile): *uluslar arası*, *kalbur üstü*. 6. Ad + isim - fiil: *uçak savar*, *uz gören*. 7. Ad (3. iyelik eki ile) + sıfat: *eli sıkı*; bazen ad + başka bir söz bölümü: *eşi yok*, *sözü geçer*; birinci unsur verme, bulunma veya ayrılma hallerinde olabilir: *eline ağır*. 8. Verme, bulunma veya ayrılma hallerinde ad + sıfat: *cana yakın*, *elden düşme*.

*

Görülüyor, ki Batılı bilginler birleşik isimlerde epey çeşitler bulmuşlardır. Buna rağmen hareket noktası bir az farklı olmak şartı ile bunları daha da bir araya toplayarak kategorilere ayırmak mümkün olabilir. Bir kere birleşik isim olabilmesi için o ismi meydana getiren unsurlardan birisinin aslı anlamını kaybetmesi veya her iki unsurun

daha çok benzetme yolu ile yeni bir kavram anlatması gerekir. Bundan başka türkçede sıfat ile adı şekilce, başka bir deyimle, tek başına seçmekteki güçlük düşünülerek —bu fonksion dilimizde ancak cümle içinde kullanışta, yani söz diziminde belli olur— burada her ikisini *isim* maddesi altında toplamak ve bunlara aynı karakteri gösteren sayı sözleri, isim-fiiller v.b. ı da katmak işimize aydınlık getirmek bakımından yerinde olsa gerektir. Bir çok birleşik isimler cümle içindeki yerlerine göre ya ad veya sıfat fonksionundadırlar. Buna göre yukarıdan beri sayılanları şu kategorilere ayırarak sıralayabiliriz:

1. Sıfat tamlamaları: *ağır sıklet, demir baş, boş boğaz, kara Fatma, kara bataklık, kırk ayak, pis boğaz, tüy sıklet*; eski bir kaynaşma: *kaplumbğa < kaplı bağa*. Bu takdirde grupumuza şunlar eklenebilir: *açık göz, alçak gönüllü, çifte telli, dik kafalı, tok gözlü*.

2. Ad tamlamaları: *akşam sefası, arslan ağzı, göz dağı, deve tabanı*, 'geniş yapraklı, süs bitkisi', *hanım eli, kadın budu, kadın parmağı, kar topu, kazan dibini, paşa çadırı*, 'çiçek cinsi', *sarhoş bacağı*, 'çaprazlama teyel', *şişe boğazı* 'trafiği tıkayan dar yol geçidi', *yonca yaprağı*, 'biri birini kesmeyerek alttan ve üstten geçirilen yol'; bu kategorinin kaynaşmış eski yapıları: *eldiven (lik) > el divanlık, bilezik > bilek yüzüğü*. Ancak yukarıdaki birleşik isim anlayışına bağlı kalacak olursak, türkçemizde dil devriminden beri çevrede iyi karşılanan şu kategori ibarelerin, her iki unsurun aslı anlamını tutması dolayısıyla birleşik sayılmayacaklarını hatırlamamız gerekir: *şehirler arası, partiler arası, dil birliği, el birliği, iş birliği, oy birliği, görüş beraberliği, görüş ayrılığı, soy adı, yıl başı, şehir dışı, şehir içi, okul içi*.

3. Ad (3. iyelik eki ile) + isim: *bağrı yanık, eli bayraklı, eli maşalı, eli uzun, gönlü gani, gözü tok, sarığı burma*; nadir olarak verme halinde de: *ayağına çabuk, başına buyruk*.

4. İşleyici, tamamlayıcı veya zarf+fiilden isim (bazı hallerde -dı/-di asıl geçmiş zamanı çekimsiz fiil olarak): *al bastı, hünkâr beğendi, imam bayıldı, kuş konmaz, kül bastı, mum söndü, ağaç kakan, iş veren, ordu bozan, yan kesici, faka basmaz, cana yakın, güne bakan, içinden pazarlıklı, çit kırıldım, gece kondu, son kesti* 'sonuncu', *zıp çıktı*.

5. Çift kullanılışlar (isim veya fiil): *saçma sapan, salkım saçak, sarmaş dolaş, açık saçık, girdi çıktı, görmüş geçirmiş, kaptı kaçtı, yanar döner, dön gel, var gel*.

6. İki sözden fazla olanlar: *dört kol çengi, Bayram Paşa enginarı, iki dirhem bir çekirdek*.

2. FİİLLERDE BİRLEŞİM

Fiillerde birleşme olayı ile birinci derecede uğraşan Batılı bilginler J. DENY,¹ A. v. GABAIN² ve A. N. KONONOV'dur.³

J. DENY Türkiye türkçesindeki birleşik fiilleri şu bölümlere ayırmaktadır: 1. Geçmiş zaman ve şarttan *i-* yardımcı fiili ile elde edilen uzak geçmiş zaman ve geçmiş zaman şartı: *sevdim idi / sevdi idim, sevsem idi / sevdim ise*. 2. Birincisi aslî, ikincisi *ol-*, *bulun-* gibi yardımcı fiillerle meydana getirilen birleşik fiiller: *sevmiş ol-/bulun-*, *sever ol-*, *sevecek ol-*, *sevmekte ol-*; çok daha az kullanılan: *ağlamalı ol-*. 3. Zarf-fiil olan aslî fiile getirilen yardımcı fiillerle elde edilen kaynaşık fiiller: *anlat-a bil-*, *gid-e dur-*, *yat-a düş-*, *ol-a gel-*, *ol-a git-*, *dur-a gör-*, *çatla-y-a kal-*, *as-a ko-*, *yaz-ı ver-*, *düşün-üp yat-*, *düş-e yaz-*. 4. Türkçe veya yabancı bir adla münasebetinden *et-*, daha nadir olarak *eyle-*, *kıl-*, *buyur-*; yine bu maksat için nadirce görülen *ol-*: *yasak et-*, *ümit et-*, *prova et-*; *telef ol-*, *nezle ol-*. Bu *ol-* ile *mesrur ol-*'da görülen *i-* yerine kullanılan yardımcı fiil ayrı tutulmalıdır.

A. v. GABAIN geniş olarak türkçeyi ele alarak birleşik fiili iki fiilin tek bir iş bildirmek maksadiyle biri birleri ile münasebetlenmesi şeklinde tarif ettikten sonra bunları başlıca üç ve bir de ikinci derecede olmak üzere dört bölüğe ayırmaktadır: 1. Aslî fiil+yardımcı fiil: *sevdiydim/sevdimdi, sevdim ise/sevdi isem*. Yardımcı fiil her türlü ek alabilir: cümle tamamlıyorsa, çekimli fiildir; vasıflayıcı ise, isim yapma eki ile: zarf, başka bir deyimle, bağlı cümle fonksiyonunda ise, zarf-fiil eki ile: *i-* kullanılabilecekken *ol-* kullanılması ile başka bir görünüş elde edilmiş olur: *yazar idim—yazar oldum*. Hatta bazen *dur-* yardımcı fiil durumundadır: *sevmişimdir*. Bu kullanılışlar yalnız *-makta ol-* ile isimleşmiş şekle kaymaktadır. 2. Aslî fiil+tasvirici yardımcı fiil. Aslî fiil zarf-fiil eki ile: tasvirici yardımcı fiil ise, aslında bir aslî fiildir. Büyük bir kısmında fiiller anlamda kaynaşıktır. Bu birleşimde hareket ve sükûn anlatırlar: *bak-a dur-*, *bak-ıp dur-* (anlaşılan *-ıyor* bu kategoridendir), *çık-a gel-*, *bin-ıp git-*, *şaş-a kal-*, *al-ı koy-*, *at-ıp tut-*, *çık-a var-*, *gel-i ver-*, *düşün-üp yat-*, *düş-e yaz-*. Bugün bunlar yerine daha

¹ A. e. 680-681., 810-813., 818., 1221-1222., 820-829., 831-836. §§.

² *Verbalkomposition im Türkischen: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Bulleten* 1953, 1-15. ss.; türkçesi: *Türkçede fiil birleşmeleri*: Aynı dergi, 16-28. ss.

³ A. e. 38, 55, 363, 406, 417-421, 423-441, 455, 462-472, 477-491, 508-509, 543, 556-563, 723, 727, 774, 1003, 1006, 1010. §§.

çok fiilden isimlerin ad çekimli şekilleri kullanılır. 3. Aslî fiil+anlam değiştiren yardımcı fiil. Aslî fiiller burada da asıl anlamlarını tutarlar ve -a/-e zarf-fiil eki ile yardımcı fiille münasebet kurarlar: *kurtar-a bil-, sat-a gör-*. Bugün bu birleşim az olup yerine daha çok eğri halde bir fiilden isim kullanılır: *istey-ü gel-: istemeğe gel-*. 4. Tamamlayıcı gövde halinde+geçişli yardımcı fiil: *tamir et-/eyle-/kıl-*. Ancak burada yardımcı fiiller bildirici adları ile münasebetlendiklerine göre bu isimleri bildirici ismi saymak daha yerinde olur. Bazan *et-* yerine *ol-*, yani gerçek bir yardımcı fiil kullanılır: *kaya ol-*. Anlam gücü zayıflamış bazı aslî fiiller (*bul-, gel-, olun-*) de bu fonksiyonda görülebilirler.

A. K. KONONOV, eserinin etraflı oluşuna uygun olarak, konuyu çeşitli yerlerde çeşitli vesilelerle ele almıştır. Bunlar burada toplanmağa çalışacaktır.

1. Birinci unsuru ad olan birleşik fiiller. *ol-/bulun-, i- (-dır/-dir/-dur/-dür, olumsuzu değil), et-, eyle-, kıl-, buyur-, yap-* ile meydana getirilirler: 1. *ol-*. Çok verimlidir. a) Aslî fiil olarak: ‘vuku bulmak, haline gelmek’: *muharebe ol-, kül ol-*, ‘bir yerde bulunmak’: *orada ol-*, ‘hadis olmak’: *akşam ol-*. Aynı fonksiyonda *bulun-* da kullanılır. b) İsimden fiil yapma fonksiyonunda ise, *-lan-/len-, -laş-/leş-*’e anlamca yakın düşer: *hastalan-: hasta ol-, fakirleş-: fakir ol-*. c) Ayrıca şu maksatlar için kullanılır: ‘haline gelmek’: *öğretmen ol-*; bağın gelecek zamanında: *öğretmenim — öğretmen idim— öğretmen olacağım*; isim-fiillerle birlikte: geniş zamanda: *yazar ol-*; devamlı şimdiki zamanda: *yazmakta ol-*; subjektif (öğrenilen) geçmiş zamanda: *yazmış ol-*; kesin gelecek zamanda: *yazacak ol-* (558—561. §§). Aynı zamanda dönüşlü fiil karşılığıdır: *hasta ol-: hastalan-*. Aslî fiille söz yapma geçidinde olan *bulun-* bilhassa arapça *-at* dışı çokluk adlarının bulunma halinde görülür: *beyanatta bulun-*; başka dışilerde de: *seyahatte bulun-*. Eş anlamı *ol-* ile yer değiştirebilir: *istirahatte ol-: istirahatte bulun-* (562. §); d) *İsim+ol-/bulun-* çeşitli görünüşlerin bildirilmesine de yarar: olumlu geniş zamanla başlama görünüşü: *yazar ol-/bulun-*; olumsuz geniş zamanla tamamlanmış görünüşü: *yazmaz ol-/bulunur*; birinci şimdiki zamanla güç görünüşü: *yazıyor ol-/bulun-*; devamlı şimdiki zamanla devamlılık görünüşü: *yazmakta ol-/bulun-*; subjektif (öğrenilen) geniş zamanla sonuç ve ihtimal görünüşü: *yazmış ol-/bulun-*; kesin geçmiş zaman ve gereklilik ile niyet görünüşü: *yazacak ol-/bulun-, yazmalı ol-/bulun-*. Olumsuzluk eki her fiille de getirilebilir. e) Şart kipi hem zaman, hem de görünüş bildirir: *-miş olsa, -miş olsaydı, -miş oluyorsa, -miş olursa*. f) Devamlılığın bağ ve *i-* ile olan şekilleri de vardır: *yazmaktayım, yazmaktaydım, yazmakta*

imış, yazmakta iken, yazmakta olan, yazmakta olma. g) Yazı dilinde oldukça nadir görülen *-miş olacak* gelecekteki faaliyetin sonucunu anlatır: *peyda etmiş olacak*; *-miş olsun* denilen sonucu bildirir: *geçmiş olsun*; *-miş olmak* faaliyetin tamamiyle yerine getirildiğini bildirir. Bu sebeple tamamlanmış sonuç görünüşü adı verilebilir: *söylemiş olmak*; *-miş bulun-*'da *-miş'li* şeklin bildirildiği faaliyetin *bulun-* ile bildirilen zaman anlamına geçtiğini anlatır: *oturmuş bulun-*; *-acak ol-* maksat, teşebbüs ve karar bildirir: *ilerleyecek oldu* (426—440. §§). 2. *i-*. İki fiil şeklinin münasebet kurması ile bildirme kipinin birleşik şekilleri meydana gelir. a) Basit bir zaman + *i-*'nin geçmiş zamanı. *i-* yutulabilir. Böylelikle isimler ve fiiller çekilebilir: *doktor idim* > *doktordum*, *yazıyor idim* > *yazıyordum*. Bildirme kipinin birleşik şekilleri şunlardır: kesin tamamlanmış geçmiş zaman: *yazıyordum*; kesin tamamlanmamış geniş zaman: *yazardım*; devamlı geçmiş zaman: *yazmaktaydım*; uzak birinci geçmiş zaman: *yazdıydım*; uzak ikinci geçmiş zaman: *yazmıştım*; gelecek zaman geçmiş: *yazacaktım*; tamamlanmamış gelecek zaman: *yazmak üzere idim* (477—491. §§; b) zaman ile ilgisi olmayan bağ 1. ve 2. teklik ve çokluk kişilerde kişi zamirlerinden türemiş ekler (*-ım / -im / -um / -üm, -sın / -sin / -sun / -sün, -ız / -iz / -uz / -üz, -sınız / -siniz / -sunuz / -sünüz*), 3. kişide ise, *-d / -tır / -d / tir / -d / tur / -d / tür*'dür: *yabancısınız, demirdendir* (774. §); *-dır* subjektif geçmiş zaman, kesin gelecek zaman, geniş zaman, gereklilik ve dilek kiplerine getirilmekle kesinlik anlatır: *bu iş bitirilecektir* (508. §); vurgulama farkı ile *beri* ile eş anlamlıdır: *çoktandır, görmüyorum* (606. §); vurguyu üzerine çekerek cümlenin her hangi bir üyesi ile birleşmek suretiyle başka bir bildirici sekli meydana getirir: *bir fakirliktir, başladı* (777. §); birinci şimdiki zamanda anlam değiştirir: *bekliyorsunuzdur* (509. §). Olumsuz *değil* bildirici adlarında kullanılır: *ben değilim* (1003. 2. §); ad ve fiil bildiricilerde olumsuzluğu daha kuvvetle anlatır: *satacak değildik* (1006. §); uyarma anlam farkı ile olumsuzluk bildirir: *yazacak değilsin* (441. §); *hayır* ve *yok* ile eş anlamlıdır: *yazdığı roman mı? Değil!* (727. §); karşılıklı bağlama edatıdır: *evi değil, bahçeyi gördüm* (739. 9 §). 3. *et-*. a) Birleşik fiil yapmakta *ol-* kadar verimlidir. *ol-*'dan farkı: *iyi ol-*: *iyileş-*, *iyi et-*: *iyileştir-* (558. §); münasebetlendiği isimle birlikte geçişli ve geçişsiz fiiller yapar. Bu, birinci unsura göre, yani geçişli ve geçişsiz oluş arapçanın 10 kalıbına bağlıdır: *taksim et-*, *teşekkül et-*. İsim türkçe bir unsur da olabilir: *yok et-*; *-la- / -le-* ve *-lan- / -len-* fiilden isim yapma eki ile eş anlamıdır; tabiat taklidi sözlerle de kullanılır: *tak tuk et-*; isim ile münasebeti de yöneltilir. İsim adeta tamamlayıcıdır: *sözü bir et-*; isim çoklukta olursa, devamlılık, tekrarlama ve birliktelik anlatır: *hasbıhaller et-*; söz dizimi

birliği bir kaç tip olabilir: *laf et-*, *laflar et-*, *lafını et-*; isim ile fiil arasına bir yardımcı söz girebilir: *merak da ediyorum*, *şikâyet bile etti*; b) aslı fiil olarak anlamları: 'yapmak, meydana getirmek': *iyi et-*; 'iş görmek': *kapıcılık et-*; 'değerinde olmak': *beş lira et-*; 'var olmak': *oynamadan edemem*; yukarıdakilere yakın anlamlarda: *yerinden et-*, *sekiz et-* (548—556. §§). 4. *eyle-* *et-* yerine kitabet üslûbunda: *kabul eyle-* (406 b, 557. §§). 5. *kıl-* *et-* yerine çok nadir olarak: *karar kıl-* (557. §). 6. *buyur-* *et-* yerine saygı maksadı ile: *teşrif buyur-* (557. §). 7. *yap-*. Bazı birleşimlerde aslı anlamını kaybederek yardımcı fiil durumuna düşer: *gürültü yap-* (563. §). 8. Yalnız söz dizimi ile. Bunlarda tamamlayıcı veya zarf bildiriciye karşı ya tamamen bağımsızdır veya daha nadir olmak üzere ona tabidir: *iş gör-*, *ele geçir-*, *baştan çık-*, *yemek ye-*; *çok gör-*; *ileri sür-*; *gözü tut-*; *yolu sapıt-*; *günahına gir-*, *göz önüne getir-*; *el üstünde tut-*, *gözden geçir-* (564—572. §§).

2. Az veya daha çok kaynaşmış olarak *-a/-e*, *-ıp /-ip /-up /-üp* zarf-fiilleri ile münasebetlenen yardımcı fiillerle elde edilen birleşik fiiller. zarf-fiil yerine bazen çekimli fiil bulunur. Şu yardımcı fiillerde: 1) *bil-*. İmkân anlatır: *gör-e bil-* (363, 425, 462. §§). 2) *dur-*. Devamlılık anlatır: *yaz-a dur-*, *çiğney-ip dur-*, *çağır-ır dur-ur* (418. §). 3) *gel-*. Devam, uzun sürüş, her zaman oluş anlatır: *ol-a gel-*. Tek bir örnekte beklenmeyen hareket: *çık-a gel-* (421. §). 4) *git-*. Âdet devamlılık, acele, kesinlik, bitmişlik anlatır: *dal-ıp git-*, *ayrılma-dı git-* (419—420, 723. 7 §§). 5) *kal-*. Pek nadir olup devam ve uzun sürüş anlatır: *don a kal-*, *şaşır-ıp kal-*, *dal-dı kal-dı* (423. §) 6). Birden bire oluş, acele ve kolaylık anlatır. Birinci unsur tekrarlanabilir: *öl-ü ver-*, *al-ı ver-* (417. §). 7) *yaz-*. Hemen hemen oluş anlatır: *düş-e yaz-* (424. §). Şekilce kaynaşmışlar: 1) *'ama-* / *eme-* (< *-a uma-*) Güçsüzlük anlatır; (yukarıda 1) *-a bil-* krş.): *yap-ama-*, *gör-eme-* (462, 465, 467, 471, 479, 1010. §§). 2) *-ıyor /-iyor* (< *-a* > *-ı*, *-e* > *-i yor-ır*). Birinci şimdiki zaman: *başlıyor* (< *başlıyor*) (38, 55, 455. §§).

*

Yukarıda özetlemeğe çalışılan şeyler şöyle bir görüş ve tamamlayış ile toplanabilirdi:

Türkçede belli başlı yüz çeşit fiil birleşimi vardır:

1. İsmi bildirici yapan veya bir fiili geçmiş zaman veya başka kipine geçiren yardımcı fiillerle meydana getirilenler. Bu maksat için lâ-tince 1) *esse* karşılığı olarak şu şekillerden faydalanılır: a) *i-*. Yalnız geçmiş zamanlarda: *var idi* > *vardı*, *hoş imiş* > *hoşmuş*. Her hangi bir zamanı geçmişe geçirebilmek için. Geçmiş zamanda böylelikle uzak geçmiş zaman

elde edilir: *geliyor idim* > *geliyordum*, *gelir idim* > *gelirdim*, *gelmiş idim* > *gelmiştim*; şart bildirmesi için çekimli bir fiille münasebetlenerek (doğrudan doğruya fiil gövdesine getirilen şart ekleri ile Türkiye türkçesinde gerçeksizlik bildirilir): *geliyor isem* > *geliyorsam*, *gelir isem* > *gelirsem*, *gelecek isem* > *geleceksem*, *geldi isem* > *geldiysem*, *geldim ise* > *geldimse*, *gelmiş isem* > *gelmişsem*. b) Şimdiki zaman bildirici adı 1. ve 2. kişilerde kişi zamirleri ile iyelik eklerinin karışmasından meydana gelmiş kişi alâmetleri, 3. kişide ise, eksiz olarak veya *-dır / -dir / -dur / -dür* (< *turur*) ile bildirilir: *var-ım*, *hoş-sun*, *yok-uz*, *kötü-sünüz*, *güzel-dir*. c) *ol-* i'nin kullanılmadığı yerlerde: *temiz olacak*, *dikkatli ol*, *sıcak olsun*; *gelmiş olsam*, *geliyor olsam*, *gelir olsam*, *gelecek olsam*; d) *değil*. Olumsuz bildirici adıdır: *hoş değil idi / imiş* > *değildi / -miş*, *hasta değil-im*, *çocuk değil-siniz*. Ötekilerde, yani daha çok çekimli fiillerde *-ma / -me* ekinden faydalanılır. 2) Lâtince *fieri* karşılığı olarak *ol-*'dan faydalanılır: *âşık ol-*, *deli ol-*, *viran ol-*.

2. İsmi fiil yapan fiillerle meydana gelen birleşik fiiller. Bütün lehçelerinde olduğu gibi Türkiye türkçesinde de türkçe veya yabancı aslından bir ismi fiilleştiren yardımcı fiiller vardır. Bunlar bu bakımdan isimden fiil yapan eklerle aynı fonksiyondadırlar. Bu fiiller türkçenin en eski devrinden itibaren takip edilecek olursa, görülür, ki başlangıçta her biri aslî anlamlı idiler. Ancak yardımcı fiil olarak kullanışları arttığı nisbette aslî anlamları silinmiş ve hemen tamamıyla yardımcı fiil durumuna düşünce yerlerini yavaş yavaş anlamca daha canlı olan aslî bir fiile bırakmak zorunda kalmışlardır. Belki ayrıca ilâveye bile lüzum yok, ki bir fiil yardımcı durumuna düşmeden önce kendisinin işleyici, tamamlayıcı veya zarfı olan önündeki isimle oldukça sıkı bir birlik, daha iyi bir deyimle, bir tabir meydana getirmekte idi. Bu sebeptendir, ki yardımcı fiillige yeni gelişmekte olan bu çeşit unsurların fonksiyonlarını kestirerek adlarını koymak her zaman kolay olmaz. Türk dili tarihi boyunca tekrarlana gelen bu olay, öteki Türk lehçelerinde olduğu gibi, Türkiye türkçesi de aslî anlamları henüz ön plânda olan bir takım yardımcı fiiller yanında hemen tamamıyla yardımcı fiil durumuna düşmüş, hatta artık pek az kullanılan eskilerini yan yana bulundurmaktadır. Bunları eksiklik veya, daha iyi bir deyimle, kullanılıştan düşme sırasına göre gözden geçirelim: a) *kıl-*, *eyle-* (b bk.), *et-* (c bk.) ve *yap-* (e bk.) ile aynı fonksiyondadır. Eski türkçede aslî fiil olarak kullanılmakta idi.¹ Eski Anadolu türkçesinde henüz canlı

¹ Eski türkçe için A. CAFEROĞLU *Uygur Sözlüğü*, İstanbul 1934, 1937, 1938 ve A. V. GABAIN *Alttürkische Grammatik*, Leipzig 1941, sözlük kısmına bk.

bir yardımcı fiildir.¹ Türkiye türkçesinde yardımcı fiil olarak da az kullanılmaktadır: *namaz kıl-*, *mecbur kıl-*, *mümkün kıl-*; b) *eyle-*. *kıl-* (a bk.), *et-* (c bk.), *yap -*(e bk.) ile aynı fonksiyondadır. Orta türkçede aslı fiil olarak kullanılmakta idi.² Eski Anadolu türkçesinde daha canlı bir yardımcı fiildir; ancak aslı anlamı da unutulmamıştır. Türkiye türkçesinde hemen yalnız *et-*'in tekrarlanmaması için, yani üslûpçuluk kaygısı ile kullanılır: *meth etti*, *senâ eyledi*. Kalıplaşmış ifadelerde yardımcı, hatta aslı fiil olarak görülebilir: *arz-ı ubudiyet eyle-* 'kulluğumu bildirmek', *etme*, *eylemel* c) *et-*. *kıl-* (a bk.), *eyle-* (b bk.), *yap-* ile aynı anlamdadır. Eski türkçe ve eski Anadolu türkçesinde aslı fiil kullanışları vardır. Eski Anadolu türkçesinde yardımcı fiil olmağa başlamıştır. Türkiye türkçesinde canlı bir yardımcı fiildir: *akın et-*, *dövüş et-*. Bununla birlikte daha seyrek olarak *yap-* anlamında aslı fiil olarak da görülür: *ettiğini bul-*; d) *buyur-*, *kıl-* (a bk.), *eyle-* (b bk.), *et-* (c bk.) *yap-* (e bk.) aynı fonksiyonda, ancak değişikçe anlamdadır: saygı anlatır. Eski ve orta türkçede nisbeten az olup aslı fiildir. Eski Anadolu türkçesinde de aslı fiil kullanışı ön plândadır. Hepsinde 'emretmek' anlamına gelir. Türkiye türkçesinde yardımcı fiil fonksiyonu ön plâna geçmiştir: *lâtuf buyur-*, *buyurunuz kahvenizi*; e) *yap-*. *kıl-* (a bk.), *eyle-* (b bk.) *et-* (c bk.) ile aynı fonksiyondadır. Eski ve orta türkçede, hatta eski Anadolu türkçesinde aslı fiil olarak görülür. Türkiye türkçesinde de birinci derecede hâlâ aslı fiildir. Ancak bunun yanında eskimeğe yüz tutan *et-* (c bk.) fiilinin yerine yardımcı fiil olarak da kullanılır: *sıtma yap-*; *idman yap-*, *fren yap-*; f) *çek-*. Aslı fiil olarak Türkiye türkçesinde de çok yaygındır. Bunun yanında dolayısız tamamlayıcısı ile birleşik fiil olmak yolundadır: *çile çek-*, *iç çek-*, *kopye çek-*, 'kopye etmek' *nutuk çek-* 'gösterişli bir nutuk yapmak', *telgraf çek-*, *zahmet çek-*, *ziyafet çek-*; g) *gör-*. Aslı fiil olarak Türkiye türkçesinde çok yaygın olan bu fiilin dolayısız tamamlayıcısı ile birleşik fiil meydana getirdiği olur: *iş gör-*, *tahsil gör-*; h) *geç-*. Bazı yardımcı fiil kullanışları: *dalga geç-*, *diskur geç-* 'ukalaca öğütlerde bulunmak', *hasbi geç-*, *ıska ge-*, *matrak geç-*;³ i) *ver-*: *nam ver-*, *söz ver-*. j) *al-*. Dolayılı tamamlayıcı ile: *gemi aziya al-*, *göze al-*, *sıkıya al-*, *makasa al-* 'çaprazlama göz hapsine veya ateşe

¹ Eski Anadolu türkçesi için *Tanıklariyle tarama sözlüğü*. I-IV, Ankara 1943, 1945, 1953, 1954, 1957 ve M. Mansuroğlu, *Çarhname*, İstanbul 1955; aynı yazar, *Sultan Veled'in türkçe manzumeleri*, İstanbul 1958 bk.

² Orta türkçe için C. BRÖCKELMANN, *Mitteltürkischer Wortschatz nach Mahmud al-Kaşgaris Divan Lûgat at-Türk*, Budapest-Leipzig 1923 ve B. ATALAY, *Divanı Lûgat-it-türk dizini*, Ankara 1943 bk.

³ F. Develioğlu, *Türk Argosu*, İstanbul 1955.

almak'; k) iki unsurun yeni bir anlam verdiği dağınık kullanılışlar: *dolap çevir-, kafa tut-, kafese koy-, yan çiz-*.

3. Aslında çekimli bir fiilin zarfı olan zarf-fiillerin belirli bir fiille sık sık beraber kullanılmaları türkçede anlamca kaynaşık birleşik fiiller meydana getirmiş ve çekilen yardımcı fiiller a) tasvirici ve b) anlam değiştirici olmak üzere başlıca iki ayrı fonksiyon almışlardır. Türkiye türkçesinde zarf-fiilleri çekimli fiil olarak da görebilmekteyiz. Yardımcı fiillerin büyük bir kısmı aslî fiil olarak dilde daha çok canlıdır. Bu gibi kullanılışları kısaca gözden geçirelim: a) Tasvirici yardımcı fiillerle: 1) *dur-*. İşin devam etmekte olduğunu anlatır: *bak-a dur-, bak-ıp dur-; bak-ar dur-ur* (yukarıda KONONOV'a bk.); 2) *gel-*. Başlayıp devam etmekte bulunan bir olayı anlatır: *ol-a gel-, çık-a gel-*; 3) *git-*. Sürüp gidişi anlatır: *ol-a git-, dal-ıp git-; uslanma-dı git-ti* 4) *kal-*. Bir durumda kalışı anlatır: *uyuy-a kal-; şaş-ıp kal-; oturdu kaldı, şaş-tı-m kal-dı-m*. 5) *ko-/koy-*. Elde edilen durumun uzunca sürdüğünü anlatır. Yalnız: *al-ı ko-/koy-*. 6) *ver-*. İşin çabucak ve kolayca oluşunu anlatır. Bir kimse için lütfen yapılması istenen veya yapılan işi anlatır; *gid-i ver-, söyley-i ver-*; 7) *yaz-*. Nerede ise, olacak olan durumu anlatır. Nisbeten sınırlı kullanılışı vardır: *düş-e yaz-, kırıl-a yaz-*; 8) *yor-*. Kaynaşmış olarak görüldüğü *-iyor /iyor (<-a/-e/-ı/-i yorır)* şekli ile devamlılık ve dolayısıyla şimdiki zamanı anlatır: *geli-yor, gid-iyor*. b) Anlam değiştirici yardımcı fiillerle: 1) *bil-*. Bir şeyi yapmağa gücü olmayı anlatır: *gid-e bil-, yap-a bil-; yenmesini bil-* (Miliyet gazetesi, 16.12.57, 6. s.); 2) *gör-*. Nadirdir. Yardımcı fiil emir ve gereklilik kipindedir. İstenilen bir şeyi anlatır. Daha çok olumsuz kullanıldığından istenilmeyeni bildiren kullanılışı daha yaygındır: *istey-e gör; esmey-e görsün*; 3) *-ama-/eme- (<-a/-e/-u/-ü, -ı/-i uma-)*. Bir şeyi yapmakta güçsüzlüğü anlatır: *al-ama-, geç-eme-*.

3. YAZILIŞ

Yukarıdan beri yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, bütün dillerde olduğu gibi, türkçede de birleşim durmayan bir oluş halindedir. Yani bir kısım birleşimler epey zamandan beri olmuş ve konuşanın zihninde, istense de, iki unsuruna ayrılamayacak bir bütün haline gelmiş olmasına karşılık, başka bir bölüğü, epey eskileri de içine almak şartı ile, zihinlerde kolayca iki unsuruna ayrılabilir. Bu sebeple denebilir, ki yabancı dil bilmeyenlerin ve dolayısıyla o dillerin etkisi altında yapılan kurallara yabancı kalanların ana dil güdüleri ile bitişik veya ayrı yazmaları yine en doğru yoldur. Ancak biz bir az

daha nazariyata sarak türkçenin yapısına daha uygun düşeceği sanılan bazı tekliflerde bulunalım.

İşe çevremizde en tanınan Batı kültür dillerinin bitişik veya ayrı yazma kurallarından hareketle başlayalım. Bu diller içerisinde en çok bitişik yazan almanca ayrı kavram oluş gibi bir şey gözetmeksizin hemen bütün tamlamaları, o arada katışık sayıları uzun bir yazı zinciri ile biri birine bağlanmaktadır. İngilizce az sayıda söz grupunu birleştirmekle birlikte, kuruluşu almancaya çok yaklaştığı, yani iki sözün münasebetlenmesinde araya hiç bir ek ve edat girmediği halde, kaynaşık sözleri bitişik yazmak konusunda bir kural tanımaz. Fransızcada iki söz pek çok halde bir edat ile münasebetlendiği için bitişik yazmak yok gibidir. Görülüyor, ki üç büyük Batı kültür dilinden hiç biri birleşik sözleri birtleştirerek yazmamaktadır.

Türkiye'de hâlâ temsilcileri bulunan bir akıma göre ise, bitişik yazmak yolu ile dilimizde yeni kavramlar elde edilmesi kırbaçlanmış olur. Oysa, ki dilimiz geçmişte kendisine karşı gösterdiğimiz ihmaller, bugün de onu nazarı olarak gerektiği derecede bilmediğimiz halde üzerinde giriştiğimiz operasyonlara rağmen bütün canlılığı ile devam edip gelişmekte bulunduğuna göre yaratıcılığına yazı gibi yapma yollarla karışmamıza ihtiyacı yoktur. Kaldı, ki böyle bir karışmanın fayda yerine doğuracağı tepki dolayısıyla zararları bile olabilir. Hatta bu görüşün aksine olarak, onu yazı ile bağlamayacak olursak, daha bol ve çeşitli birleşimlere yolu tamamen açık bırakmış olacağımız ileri sürülebilir. Esasen bütün gayretlerimize rağmen bir çok birleşimleri bu güne kadar yazıda bitiştirememiş bulumaktayız.

Buraya kadarki açıklamalardan da kestirebileceği gibi türkçede yeni bir kavram meydana getirmiş olan sözleri ayrı yazmakta mahzur değil, fayda vardır. Bunu türkçede bu olayların bir çoğunda araya bazı ekler ve edatların girmesi de zarurî kılmaktadır. Bazı hallerde birleşik sözü de böyle unsurlar takip eder ve, bilindiği gibi, bunlar dilde henüz canlıdırlar. Ancak buna rağmen bir takım olaylar bitişik yazılışları bize kabul ettirmiş bulunmaktadır. Bunlardan devamı gerekenlerle aksayanlara veya tutarsızlık gösterenlere aşağıda bir sıra içerisinde işaret edilmeğe çalışılacaktır.

1. İki sözden yapılmış öz ve soy adlarını bitişik yazmakta şaşmadığımızı göre bu kural devam edebilir: *Erdoğan Kuşçuoğlu*.
2. Bununla oldukça sıkıdan bağlı olarak yer adlarını bitişik yazmak bir kural haline gelmiştir: *Sarıkamış, Uludağ, Palandöken Dağı*.

Ancak kişi adlarından yapılanlarda bu kural yürümeyeceğe benziyor: *Haydarpaşa* yazılışı bile yadırganabilir. Hele *Kocamustafapaşa*, *Mustafakemalpaşa*, *Şairnigâr Sokağı* gibi çok garip bitişik yazılışları düşünecek olursak, kişi adlarından yapılmış yer adlarında ayrı yazmanın zaruret olacağı ileri sürülebilir. Her şeyi mümkün oldukça birleştiren almancada dahi kişi adları ile ilgili yer adlarının çizgi ile ayrıldığını hatırlayalım: *Kaiser-Wilhelm-Platz*.

3. Bazı öz ad oluşlarda da tereddüt vardır. Meselâ gazete ve dergi adlarından: *Gece Postası*, *Son Telgraf*, *Yeni İstanbul*, fakat *Hürses*, *Yeditepe*. Burada ayrı yazmak doğrusu olmalı.

4. Tek heceli sözlerin gerilerindekilerle birleştirilmesi kuralını bile tam olarak uygulayamamaktayız. *İş birliği* anlaşılan *cooperation*'un etkisi altında (başka bir yorumla dillerde eklerle kökleri seçemediğimizden) bitişik yazılmaktadır. Fakat buna karşılık Frenk dillerinde bitişmedikleri için olacak: *el birliği*, *oy birliği*, *iş adamı*, *iş bölümü*. Bu kurala sığamayan bir takım noktaları da düşünmemişiz: *soyadı*, fakat *öz ve soy adı*, *yılbaşı*, fakat *yıl sonu*.

5. Yine Batı dillerinde bir kök ile ön ve son eklerden meydana gelen *international*'e kıyasla iki sözden kurulmuş türkçe *milletlerarası* bitişik yazılmakta, fakat *partiler arası*, *şehirler arası*, *şehir içi*, *okul içi ve dışı*'yı ayrı yazmakta bir beis görülmemektedir. Bütün bu sayılan ibarelerin Türk dil bilgisi anlayışına göre hatta birleşik isim sayılamayacağı ciheti ise, tabii hiç hatıra gelmemektedir.

6. *et-* ve *ol-* yardımcı fiilleri kurala rağmen her tek heceli aslî fiille birleştirilmemektedir: *dans et-*, *sağ ol-*, *yok ol-*. Ancak bunları bitiştirsek bile, dildeki şu çok canlı kullanılışları ne yapmalı? *af bile etti*, *kayıpmı oldu?*, *kaybolur olmaz*, *ret de etti*, *reddede ede*. Yine birinci unsur tek heceli olan bazı kaynaşık birleşik fiilleri de ayrı yazmaktayız: *göz koy-*, *iç çek-*. Üstte sayılanlara göre bu kategoriyi baştan başa ayrı yazmakla gramerle ilgisi olmayan bir göz oyunu önlenmiş olur. Böylelikle *küfür bile etti*, *güzelmi oldu?*, *ferağat eder etmez*, *yemin de etti*, *müşamaha ede ede*, *kafa tut-*, *başta çık-* gibi emsal arasında mantıkî yazılış birliği elde edilmiş olur.

7. *-a/-e* zarf-fiili ile münasebetlenen yardımcı fiilleri birleştirmekte tutarlı değiliz: *alabil-*, *anlayıver-* tipleri en çok bitiştirilerek yazılmaktadırlar. Ancak bunlarda da *ala da bilir*, *almayamı bilir?* *anlayı anlayı verdi* gibi yazılışlar vardır. Ancak bu cinsin öteki gruplarında da ayrı yazmağa eğiliyoruz. *düş-e yazdı*, *alışmaya görsün*. Netice olarak bütün grubu ayrı

yazmak suretiyle bir yandan tutarlılık sağlanabileceği gibi, öte yandan aralarındaki münasebet ve kuruluş da daha açık olarak gösterilmiş olacaktır.

8. *Açıkgöz, demirbas, sivrisinek, ayakkabı*, gibi yeni kavram bildiren tamlamaların yazılışında halkımızın dil şuur altısı bitişik yazmaya karşı koymasa bile, burada da fazla ileri gidemiyoruz: *sivri ve kara sinekler, Ayşe Kadın fasulyesi, Malta eriği, Midilli ati; kulağı delik* gibi birleşimleri ne yapmalı? Görülüyor, ki burada da bir yerde durmak lâzım.

9. *Her şey, hiç bir şey* gibi tabirlerin halk eğilimine rağmen bazı bitişik yazılmasına sebep yine Batı dilleri taklitçiliğidir. Fransızların *bir çok*'umuzu *beaucoup* gibi bir sözle vermelerine karşılık *bir az*'ımızı *un peu* gibi iki sözle vermeleri bile yaptığımız işin manasızlığını anlatmağa yeter olsa gerek!

10. *Dilbilim, Pamukbank* gibi tabirler birleşik yazılmalarına rağmen birleşik isim değillerdir. Bunları bir çeşit kısa yazış saymak yerinde olabilir. Ancak yine bu kategoriden olan *Türk Ekspres Bank* ayrı yazılmaktadır.

11. *bambaşka, dümdüz, sapsarı* gibi tabirlerde birleşik isim sayılmazlar. Zira önlerindeki unsurun, hiç değilse Türkiye türkçesinde, anlamı yoktur. Bu yüzden berkitme fonksiyonunda ön ek sayılabilirler ve dolayısıyla bitiştirilerek yazılmaları yerinden görülebilir.

Görülüyor, ki dilimizin yapısı bitişik yazmayı bir yandan yalnız birleşik sözlerin tek elinde tutmazken, öte yandan çok daha fazla ayrı yazılışa eğilmektedir. İmlâmızı bu esasa göre ayarlayacak olursak, aynı zamanda epey tutarsızlıktan kurtulmuş olacağız. Bundan başka türkçede bitişik yazmayı en aza indirmekle sözlerin biri birleri ile daha serbest münasebet kurmaları yolu açık tutularak yeni kavramlar elde etmek imkânımız artmış olurdu. Böyle bir kararla bir de son eklerle epey uzayan Türk sözünü göze çirkin görünecek yazılışlardan da kurtarmış olurduk. Bu sayılan esaslar dikkate alınacak olursa, bitişik veya ayrı yazmanın kurallara bağlanacak yerde daha ince esaslardan hareketle İngilizcede olduğu gibi her durum incelenerek sözlüklerde gösterilmesi en uygun yol olurdu.

TERİMLER VE FRANSIZCA KARŞILIKLARI

ad substantif	ment direct
ad çekimi déclinasion	dönüşlü fiil verbe réfléchi
ad tamamlaması rapport d'annexion	düz hal cas direct
anlam değiştiren, değiştirci fiil	edat particule
verbe semi-auxiliaire	ek affixe
asıl geçmiş zaman passé déterminé	emir impératif
aslı fiil verbe principal	eş anlamlı synonyme
ayrılma (hali) ablatif	fiil verbe
bağ copule	geçişli transitif
bağlama edatı conjonction	geçişsiz intransitif
bağlı cümle proposition subordonnée	geçmiş zaman passé
başlama inchoatif	gelecek zaman futur
berkitme intensif	geniş zaman aoriste
bildirici prédicatif	gerçeksizlik irréal
bildici ismi nom prédicatif	gereklilik (kipi) nécessité
birleşik composé	görünüş aspect
birleşim composition	gövde hali nominatif
birleşmek être composé, se composer	güç (kipi) potentiel
birliktelik comitatif	güçsüzlük impossibilité
bulunma (hali) locatif	iğri hal cas oblique
cümle proposition, phrase	ilgi (hali) génitif
cümle üyeleri membres de phrase	isim nom
çekimli fiil verbum finitum	isim-fiil participe
çekimsiz fiil verbum infinitum	işleyici sujet
çekmek décliner, conjuguer	iyelik possessif
çift kullanılış, söz hendiadyoin	kaynaşık complexe
çokluk pluriel	kip mode
dağınık sporadique	kişi personne
devamlı duratif	kişi alâmeti désignation personnelle
devamlı şimdiki zaman présent	kişi zamiri pronom personnel
duratif	kök racine
devamlılık duration	olumlu positif
dilek (kipi) optatif	olumsuz négatif
dişi féminin	öğrenilen geçmiş zaman passé
dolayılı tamamlayıcı complément	informatif
indirect	ön ek préfixe
dolaysız tamamlayıcı complé-	sayı sözü numéral
	sıfat adjectif

sıfat tamlaması	groupe attributif	teklik	singulier
son ek	suffixe	tekrarlama	répétition
söz	mot	uzak geçmiş zaman	plus-que-parfait
söz dizimi	syntaxe	vasıflayıcı	épithète
söz yapma	formation de mot	verme (hali)	datif
şart (kişi)	conditionnel	yardımcı fiil	verbe auxiliaire
şimdiki zaman	présent	yardımcı söz	mot accessoire
tabiat taklidi söz	onomatopée	zaman	temps
tamamlanmış	accompli	zamir	pronom
tamamlayıcı	complément	zarf	adverbe
tamlama	détermination	zarf-fiil	gérondif, converbe
tasvirici	descriptif		